

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR GRAFICKÉHO DESIGNU 1

GRAPHIC DESIGN STUDIO 1

SOCIALMAPS MANIFESTO

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

BcA. Petr Škobrtal

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Mgr. Zuzana Kubíková

BRNO 2023

SOCIALMAPS MANIFESTO

Abstrakt

Kartografické podklady již dávno neslouží svému původnímu záměru objevování a mapování okolního prostředí, které by nám napomáhalo lépe poznávat svět z rozmanitých perspektiv. S neustálým vývojem společnosti a techniky se proměnil i způsob, jakým mapujeme a mapy využíváme. Mapové aplikace nejsou neutrálním záznamem skutečnosti a o tom, jakým způsobem je do nich vykreslováno reálné prostředí — a hlavně jak a kým je interpretováno — už nerozhodují dokonce ani lidé.

Text představuje, jak byl původní záměr map substituován zájmy jedinců, kvůli nimž se stala kartografie nositelem moci vedoucí mnohdy k drakonickému zkreslování reality a tyranie; jak nástup technologií umožnil vytvořit nové procesy mapování snažící se o co nejneutrálnější záznam skutečnosti vedoucí k etablování kartografie; která se však záhy stala příliš hermetickou a autonomní disciplínou, jež je v současnosti mocným nástrojem ovlivňujícím to, jak o mapách smýšlíme, jak je používáme, jaká je jejich podstata, komu a jak mají sloužit a jaký svět nám pomáhají reprezentovat i poznávat.

Současné technologické společnosti skrze mapové služby vytvořily zcela nový obchodní model a reklamní paradigma, jehož nejvýznamnější komoditou se stala data. Ta determinují to, jakým způsobem jsou strukturovány sociální interakce i funkcionality (mapových) aplikací a služeb.

Klíčová slova

kartografie, geografie, společnost, komunita, mapy, území, digitální mapy, counter-mapping, aplikace, mapová aplikace, manifest, kapitalismus dohledu, internet věcí, design, data, P2P, commons, distribuované kooperativní organizace, open-source

Abstract

Cartographic resources no longer serve their original purpose of discovering and mapping the surrounding environment, helping us to get to know the world from diverse perspectives. As society and technology have continuously evolved, the way we map and use maps has also changed. Map applications are not a neutral reflection of reality, and how the real environment is depicted in them — and more importantly, how and by whom it is interpreted — is not even decided by people.

The text presents how the original intent of maps has been substituted by the interests of individuals, for which cartography has become a medium of power leading to often draconian distortions of reality and tyranny; how the emergence of technology has made it possible to create new mapping processes that seek to record reality as neutrally as possible, leading to the establishment of cartography; but which soon became an overly hermetic and autonomous discipline that is now a powerful force in influencing how we think about maps, how we use them, what their nature is, who and how they are meant to serve, and what kind of world they help us represent and explore.

Today's technology companies, through map services, have created a whole new business model and advertising paradigm, in which data has become the most important commodity. They determine how social interactions and functionalities of (mapping) applications and services are structured.

Keywords

cartography, geography, society, community, maps, territory, digital maps, counter-mapping, application, map application, manifesto, surveillance capitalism, internet of things, design, data, P2P, commons, distributed cooperative organizations, open-source

Úvod

V posledních dvou dekáдах byla s dokonalou přesností vytvořena digitální kopie světa, která je bezprecedentním počinem třetí moderny a fascinující je i rychlost jejího vzniku. Denně se jí procházíme a jsme její součástí, aniž bychom se zamýšleli nad její existencí, podstatou a nejasným transakčním vztahem. Nejrůznější mapové služby a aplikace jsme se naučili vnímat jako samozřejmou inovaci. Jako pouhý fragment kvanta funkcionalit našich zařízení. Kalkulačka, budík, mail, mapy. Digitální kopii světa ale nebylo snadné vytvořit. A její tvorba byla jistě i nákladná. Přesto je nám bez jakýchkoliv zábran předkládána k užívání.

Centrální motivací společností, které vytvořily tento virtuální prostor — v němž se pomyslně odehrávají dramata lidství — je totiž jeho nepřetržité a pečlivé sledování. Naše chování, pohyb a interakce jsou onou kýženou kompenzací. Tyto aktivity jsou neustále analyzovány a interpretovány v data, s nimiž lze obchodovat. Ztráta soukromí je daní, kterou platíme. Nejasný transakční vztah byl zpečetěn, aniž bychom znali jeho přesné podmínky a důsledky; a korporace, které je formulují, se dravě vyvazují z legislativně-právního rámce.

Mapové aplikace, které jsou dnes nejvýznamnějším produktem kartografie, se proto stávají plíživou hegemonií redukující svět do několika málo kategorií, jejichž primárním imperativem je zisk. Mnoho z nich užívá mapu jako platformu, do níž jsou zasazována místa, která jsou prostým odrazem kapitalistické percepce světa. Obchody, hotely, bary, restaurace, podniky. Takové mapy manipulují náš pohled na svět tím, jak jej vykreslují a co nám limitovaně předkládají. A naši konformitou nevědomky těmto praktikám přitakáváme a napomáháme udržovat jejich status quo.

Můžeme se sice snadno rozhodnout, že dané digitální mapové služby a aplikace nebudeme již používat, jsou ale jen symbolickým vrcholem ambiciózního projektu sledování našeho soukromí. Mapy jsou beznadějně vtaženy do spletité sítě technologických gigantů, softwaru a internetu věcí. Jsou zbaveny svého vlivu a bezmezného potenciálu, aby sloužili jedinému účelu. Je proto nutné hledat východiska pro změnu paradigmatu ovlivňujícího podobu, podstatu a funkci digitálních webových map. Některá nabízí právě tento manifest.

Subjektivní kontext

Formulováním manifestu navazuji na svoji bakalářskou práci, v níž jsem se zabýval tvorbou mapové aplikace. Ambice pro její tvorbu vzešla v době pandemie. Její příčinou nastalo časové vakuum, které bylo posíleno absencí práce a uzavřením škol. Volnočasové aktivity se zredukovaly na individuální poflakování se po městě, v němž však nebyla možná skoro žádná socializace. Zavřené bary, kavárny, podniky, restaurace, sportovní centra, bazény, kina.

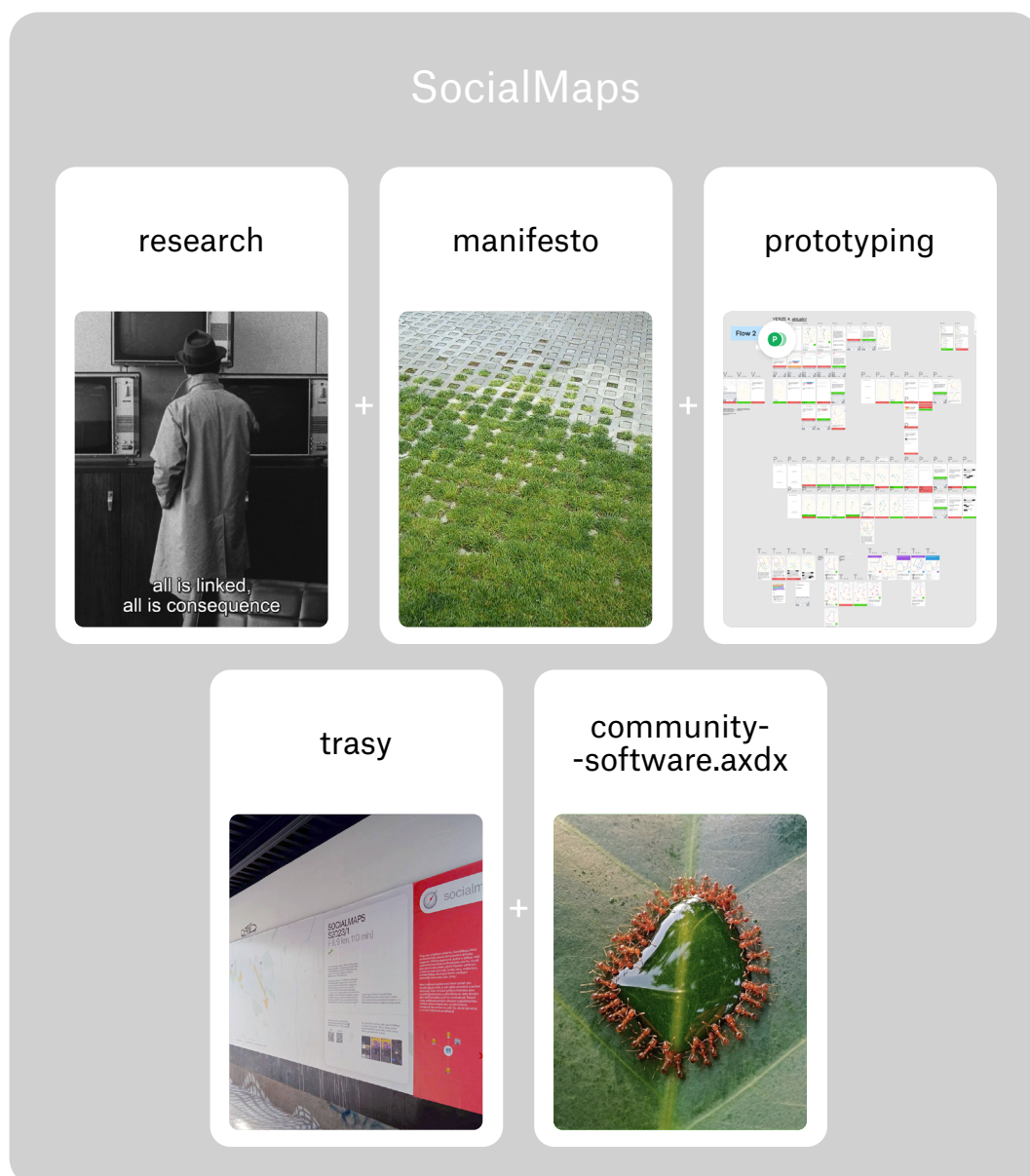
Pandemie tak v pozitivním smyslu vytvořila silnou vnější motivaci pro poznávání našeho bezprostředního okolí, když se podniky vytrahly z digitálních i mentálních map. Paradigma většiny mapových služeb a aplikací vyjevilo svoji zřejmou povahu: ekonomický model reprezentoval prostředí převážně zmíněnými transakčními místy. V době pandemie však ztratila jakoukoli relevanci a s nimi do jisté míry i samotné aplikace zrcadlí konzumní způsob života.

Vytvořili jsme proto kolektiv, s nímž jsme se začali zabývat tvorbou mapové aplikace, která by mohla nabízet alternativní prostor pro sdílení míst, tematických tras a výletů. Jak ale aplikaci navrhnout? Jaké principy vytvořit, aby nevyžadovala neustálou kontrolu příspěvků? Jakou formu by měly mít? Jaké nástroje využívat ve prospěch co nejvyšší míry etiky a objektivity kartografických podkladů? Kdo rozhoduje o tom, jak bude daná lokace (re)prezentována? A kdo rozhoduje o tom, kdo rozhoduje?

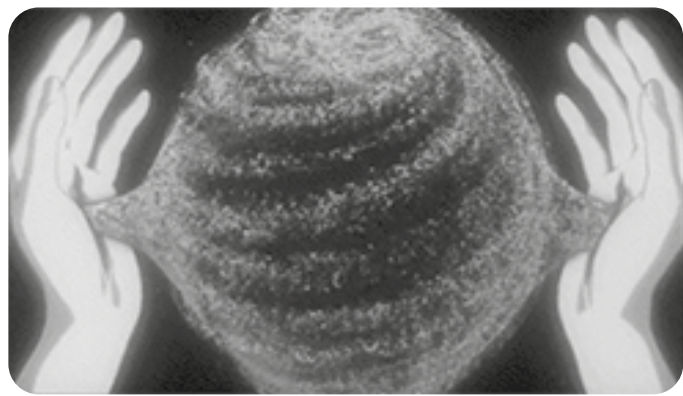
Restrikce se v té době dotkly mimo jiné i galerií. Když jsme byli osloveni *Grau Kollektivem*, který provozuje *Galerii Art*, rozhodli jsme se některé z otázek — paralelně s prototypováním aplikace — zprostředkovávat pomocí přilehlé plakátovací stěny sloužící jako výchozí bod tematických tras.

Manifest je tak jednou z mnoha aktivit kolektivu SocialMaps. Jeho četba je pro nové potenciální členy a členky zásadní pro pochopení aktuálního paradigmatu mapových služeb a aplikací a prostředí, v němž vznikají. Slouží jako sborník hodnot, které je nutné uplatňovat při kolektivním navrhování mapové aplikace a prostoru, který upřednostňuje distribuované kooperativní organizace, nástroje a commons jako alternativu vůči problematickým praktikám monopolních služeb.

Při psaní manifestu jsem vycházel z teoretických a odborných textů věnujících se problematice moci kartografie a map, kapitalizaci dohledu i grafického designu. Mnohé z děl jsou obdivuhodným vhledem do dané tematicky zkoumané z široké perspektivy. Vzhledem k závažnosti situace, kterou manifest nastiňuje, však považuji za přívětivou právě jeho stručnou a sugestivní formu nabízející jak vhled do obecné teorie kartografie, mapování a aktuálního řádu věcí, tak i jednotlivé body, které předestírají možná východiska.

- 1. Mapy jsou vždy racionálně
zkresleným záznamem území** s. 9–12; 19–23; 26–32
- 2. Mapy nesmí sloužit jako
prostředek sběru
behaviorálních dat** s. 13–25; 27
- 3. Mapy ani jejich dílčí fragmenty
nesmí být privátně vlastněny** s. 19–22; 27–30
- 4. Mapy nesmí být součástí
centralizované sítě** s. 27–32
- 5. Veškeré informace, data a toky
se musí stát sdílenými commons** s. 29–32; 34–35
- 6. Mapy se musí stát distribuovaným
kooperativním nástrojem;
jedině tehdy je subjektivita
informací v prostoru map žádoucí** s. 27; 29–35
- 7. Mapy musí být open-source** s. 30–35
- 8. Veškeré informace mohou mít
geoprostorový charakter;
jejich sdílení znamená vzájemnou
péči o zdroje i o sebe** s. 33–35

1. Název, jméno, námět. Mapy konstruuující svět

Kartografie je obvykle pojímána jako vědecká disciplína snažící se o reprezentaci co nejuvěrnějšího prostorového uspořádání jevů a fragmentů na povrchu Země. Klade si za cíl přesně zachycovat specifické fyzické zákonitosti rozličných objektů a jejich prostorové vztahy — strukturu krajiny, její přírodní překážky, hory, řeky, silnice, pouště nebo města —, které reprezentuje kartografickými médii.¹

Mapy se snaží o zobrazování světa jaký ve skutečnosti je a o nalezení co nejuvhodnějšího způsobu, jak takovou skutečnost znázornit pomocí objektů majících zcela jasné opodstatnění a vzhled. Pomocí barev, tvarů, kontur a jiných vizuálních prvků se kartografie v průběhu staletí jen těžko snažila věcně a nezaujatě zobrazovat takovou fyzickou realitu. Ta je totiž spjata i s faktory, které se s ní zákonitě pojí, jsou jí definovány, ale mohou podléhat subjektivní interpretaci.

Každá země je spjata jak se zeměpisnými reáliemi, tak i se svými obyvateli, kulturními zvyky, jazyky, náboženstvím; faktory, které jsou jádrem národní a mezinárodní politiky. Fyzické překážky, které mapy zaznamenávají, značně souvisí jak s přírodními podmínkami země, tak i s jejími sociálními, kulturními a politickými faktory. Déšť, sucho, četnost řek, hor, lesů, jezer nebo pouští jsou výhodami i nevýhodami definujícími přístup k určitým oblastem, k potravě i surovinám, díky nimž některé státy nebo země bohatnou a některé chudnou.

Všechny tyto faktory předurčují povahu zemí i jejich obyvatel a byly mnohokrát subjektivně vykreslovány. Byly deformovány ve prospěch toho, komu měly sloužit a reprezentovaly to, co bylo v danou chvíli přínosné a žádoucí.

Reprezentace ale vždy podléhá subjektivní interpretaci a záleží na jednotlivci a médiu, jakým způsobem bude skutečnost zprostředkovávat. Mapy jsou tvořeny místy, která mapují a ovlivňují zároveň místa tím, jak je mapují. Území tu vždy bylo a mapy se jej až v určitou chvíli rozhodly zaznamenávat. Jsou produktem člověka a proto jsou nositelem značného zkreslení, redukce a zaujaté interpretace. Vyústěním tak byly mnohdy i nepříznivé a krvavé konflikty, etnické čistky, nadvláda a kolonialismus. Mapy se staly prostředkem, který někdy záměrně nereflektoval a nereprezentoval *objektivní* realitu. Nebylo to žádoucí a místy pravděpodobně ani možné; především bez technologií, jimiž disponujeme v současnosti...

1. Rob KITCHIN—Martin DODGE—Chris PERKINS, „Representational cartography“, in: *Rethinking Maps: New Frontiers in Cartographic Theory*, Routledge: 2011.

Jak věcně podotknul John Brian Harley — významný geograf, kartograf a historik dvacátého století — „mapy [vyjadřují] právě tak jako příklady z literatury nebo mluveného projevu svůj společenský vliv tím, co zobrazují a zdůrazňují, stejně tak jako svými vynechávkami.“² Status quo, vedoucí k těmto záměrným vynechávkám, je vnitřně spjatý se znalostmi a věděním, které bylo, v mnoha významných historických meznících, výsadou panovníků, aristokracie a vyšší vrstvy, jejíž hamižnost a politické, či sociální záměry deformovaly kartografická sdělení.

Kartografové sedmnáctého století záměrně pro majetné Angličany ignorovali existenci pozemků a domů původních Irů a Irek v době náboženských nepokojů.³ V osmnáctém století byla nahrazována malá venkovská sídla ideálními plány aristokratických sídel. Městské plány mnoha metropolí zase vykreslovaly ideální bulváry, uliční čáry a zástavbu ve prospěch zbavení se křivolakých uliček a chudinských domů. Sovětští kartografové záměrně falzifikovali veřejně dostupné mapy, aby ty přesné měla k dispozici pouze armáda a tajné služby.⁴

Nekompromisní deformování reality však nejlépe ilustrují koloniální mapy devatenáctého století. Nejznámějšími příklady jsou mapy Severní Ameriky a Afriky, v nichž prázdná místa, zkrácená realita nebo nově vykonstruovaná skutečnost, měli ospravedlňovat hrůzy zjištěných evropských panovníků. Na té z roku 1885, jež vznikla při Berlínské konferenci (Kongokonferenz)⁵, je již na první pohled zarážející, jak nepřirozené, technicistní a lhostejné hranice — jak k přírodním podmínkám země i k domorodému obyvatelstvu — jsou v ni zakresleny.

Koncem devatenáctého století byly prozkoumány doposud neprobádané části Afriky a původní záměr map, sloužící k objevování a navigaci v nově objevených místech, velmi rychle substituoval zájem ekonomický. Jak se totiž ukázalo, území Afriky bylo bohaté na cenné suroviny, jimiž chtěly disponovat evropské mocnosti. Ty vnímaly místní obyvatelstvo jako překážku. Právě v této situaci se projevila nesmírná moc kartografie.

Čtrnáct států souhlasně drakonickým způsobem rozparcelovalo Afriku k obrazu svému. Jednotlivé oblasti a jejich obyvatelé byli najednou separováni nově vzniklými státními hranicemi. Delegáti evropských mocností vědomě zapomněli své dosavadní (kartografické) znalosti o území. Počátkem dvacátého století byla již obsazena většina území Afriky. Mocenské zájmy zcela opresivně potlačily zájmy místních původních obyvatel, kteří prismatem humanismu byly podřadnými stejně jako příroda. Znalost kartografie — prezentující nově vykonstruovanou skutečnost — se tak stala velmi silnou vizuální zbraní Evropanů v nerovném souboji proti africkému původnímu obyvatelstvu, které takovou zbraní nedisponovalo.

Je samozřejmě nutné brát v potaz, že roli sehrály i jiné (zejména Západní) struktury: politické, právní a ekonomické, jenž napomohly k ustanovení a udržení této síly.

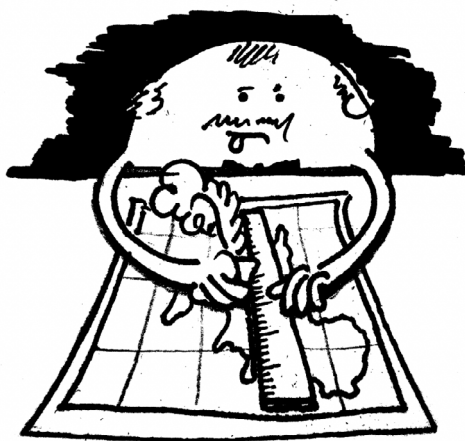
2. John Brien HARLEY, „Maps, Knowledge, and Power“, in: Stephen DANIELS — Roger LEE (eds.), *Exploring Human Geography*, London: 1996, kapitola 19.

3. Ibid.

4. John DAVIES—Alexander J. KENT, *The Red Atlas: How the Soviet Union Secretly Mapped the World*, Chicago: University of Chicago Press 2017.

5. „Berlin Conference“, *Wikipedia*, poslední editována 30. 4. 2021. [https://en.wikipedia.org/wiki/Berlin_Conference_\(1884\)?oldid=388012865](https://en.wikipedia.org/wiki/Berlin_Conference_(1884)?oldid=388012865) (cit. 16. 3. 2023).

Nicméně právě mapy tyto faktory dokázaly vizualizovat a staly se zjednodušujícím nástrojem umožňujícím tuto novou skutečnost efektivně šířit a uvést v platnost. Jedna jediná mapa, pravděpodobně vytvořena v Berlíně, určila, jakým způsobem budou vypadat všechny od té doby nově vznikající. Hrůzný akt evropských panovníků a obchodníků nabyt uchopitelné a konkrétní podoby; byl vizualizován a tato vizualizace je i nyní součástí našich mentálních map, předmětem výuky a orientace ve světě.

Zvláštním úkazem geopolitiky jednadvacátého století, který značně připomíná realie kolonizované Afriky, je boj o nová území spojená s Arktidou a Severním ledovým oceánem. Boj vlivem globálního oteplování vyvěrá spolu s ložisky energetických surovin — ropy a zemního plynu. Není proto překvapením, že se zde o vliv přou jednotlivé státy i energetické kolosy jako ExxonMobil, Shell nebo Rosněft, které již začínají s průzkumnými vrty.⁶

Doba pokročila a nám by se již nárokování území několika čarami do papíru jevilo jako naprosto nemyslitelné. Jsme však přesto svědky naprosté absence sounáležitosti a racionality několika států a jejich představitelů, jejichž touha po území a jejího potenciálního bohatství se projevuje groteskními gesty, v nichž exceluje zejména Rusko. Jak můžeme sledovat, smlouva mezi signatáři Úmluvy OSN o mořském právu a pakty Arktické rady se vyjevily jako bezvýznamné a objevují se i argumenty, že Arktida je „společným majetkem lidstva, a měla by být tedy přístupná všem“.⁷ Nebylo by to ale Rusko, aby se situace nezhostilo svérázným způsobem a jako odpověď na otázku, komu tedy vlastně území náleží, vztyčilo na dně oceánu, v hloubce dvou a půl kilometru, státní vlajku z titanu⁸, čímž se samozvaně obsadilo do hlavní role. Aby mu nikdo v záři reflektoru nepřekážel, upevňuje si ji zbrojením a výstavbou „modernizované“ vojenské základny⁹, což s patrnými rozdíly připomíná i situaci odehrávající se na Ukrajině. Jiná hra, stejné role.

Námět však hlavní i vedlejší postavy této dramatické hry interpretují rozdílně. Mnoho okupovaných ukrajinských oblastí čelí

6. Tim MARSHALL, „Arktida“, in: *V zajetí geografie*, Praha: 2018, kapitola 10.

7. Ibid.

8. Tom PARFITT, „Russia plants flag on North Pole seabed“, *The Guardian*, 2. srpna 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic> (cit. 10. 2. 2023).

9. Barbora NOVÁKOVÁ, „Rusové zbrojí na Arktidě. Putin hrozí, že „nepřátelům vyrazí zuby“, *Seznam Zprávy*, 22. května 2021, <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/rusove-zbroji-na-arktide-putin-hrozi-ze-nepratelum-vyrazi-zuby-155675> (cit. 10. 2. 2023).

nyní indoktrinaci Ruskem založené na ohýbání historie země tykající se i její geografie. Podle Ruska Ukrajina nikdy neexistovala sama o sobě, nýbrž byla sestavena z pohraničních území větších říší. Až ruský stát zasadil Ukrajinu na mapu světa. „Vladimir Putin dal jasně najevo, že školáci na územích okupovaných Ruskem by se měli učit, že Rusko a Ukrajina byly historicky sjednoceny a že Ukrajina nemá legitimní nárok na nezávislost.“¹⁰ Prostředkem této propagandy se staly i nově vydané učebnice Ruského ministerstva školství, které prezentují ruskou invazi a anexi Krymu jako „mírový proces“, při němž nebyl nasazen jediný ruský voják.¹¹

Tyto aktuální a globální reálie jsou pro pochopení moci map nesmírně důležité už jen proto, že jsou jedny z mála nástrojů, které jsou schopny dát abstraktní ideologii a propagandě poměrně přesné rysy a kontury. Mapy jsou zjednodušujícím jazykem a jsou produktem konkrétní společnosti. Hmotné mapy utváří i naše mentální. Jestli učebnice a mapy zobrazují Krym jako součást Ukrajiny nebo Ruska tedy není malicherné.¹² Neseznamují nás totiž pouze s minulostí, ale s minulostí v naši přítomnosti, jejíž inherentní normy, postoje a znalosti ovlivňují i budoucnost.

Jsou-li pak takové mapy a učebnice podporovány autoritou (učitelem, učitelkou, státem, trhem, vědou), zákonitě reprodukují subjektivní názory a mohou tak podporovat mimo jiné i představu světa jako prostorově, kulturně a mentálně odlišných národních států; a že takové rozlišení je přirozeným řádem věcí. Učebnice pak často navíc mají tendence předkládat široký výklad pouze k *vlastnímu* státu a jeho hranicím. Na zbytek světa nezbyvá čas a je tak vnímán jako něco druhotného: svět *náš* a *jejich*.

Zapomíná se pak taky na fakt, že mapy kopírují reálné prostředí i s jeho ideologickými a politickými aspekty. „Ať je mapa vytvořena pod záštitou kartografické vědy, jak tomu u většiny oficiálních map je, nebo je zjevným produktem propagandy, nemůže se vyhnout účasti v procesech, kterými je rozmísťována moc.“¹³ Moc pak může spočívat v tom, že je schopna ze dne na den vytvořit zcela nové zeměpisné oblasti — a je-li podpořena dalšími strukturami jako jsme to viděli na příkladu Afriky — tak i jejich historii, která může rychle nabýt platnosti.

V liniích a barvách map se kromě zeměpisných vlastností světa skrývá i společenský kontext, jeho události, historie, politika nebo ideologie. Mapy a jejich konstrukty nevznikají pouze v reakci na existující území; sami mají tendence území přisvojovat určité vlastnosti.

Především kontext a ideologie jsou pro pochopení funkce a podstaty map naprosto zásadní, protože poodkrývají motivy skrývané se za jejich tvorbou. Současnost a její technologické vymoženosti nám umožňují tyto motivy sice poodkryvat a transparentněji komunikovat díky čím dál přístupnějším nástrojům, jak ale prozradí následující kapitola, pro některé společnosti — které jsou na poli s kartografickými službami a aplikacemi bezkonkurenčními průkopníky — nejde o nic žádoucího. Technologiemi, jenž by umožnily pestřejší a komplexnější reflektování světa, sice disponujeme, imperativy těchto průkopníků jsou však mnohem lživější a prostší...

10. Joshua JAFFA, „The Hunt for Russian Collaborators in Ukraine“, *The New Yorker*, 30. ledna, 2023, <https://www.newyorker.com/magazine/2023/02/06/the-hunt-for-russian-collaborators-in-ukraine> (cit. 10. 2. 2023).

11. Halya COYNASH, „Russia did not invade Crimea in new school textbooks edited by Putin adviser“, *Kharkiv Human Rights Protection Group*, 20. srpna 2021, <https://khpg.org/en/1608809430> (cit. 10. 2. 2023).

12. Helen WRIGHT, „Schools books showing Crimea as part of Russia will be recalled“, *ERR News*, 21. dubna 2020, <https://news.err.ee/1080480/schools-books-showing-crimea-as-part-of-russia-will-be-recalled> (cit. 10. 2. 2023).

13. John Brien HARLEY, „Maps, Knowledge, and Power“, in: Stephen DANIELS—Roger LEE (eds.), *Exploring Human Geography*, London: 1996, kapitola 19.

2. Dobývání virtuálního prostoru. Od vyhledávače k digitalizaci světa

Mapy a geoprostrová data se v současnosti stala naprostou součástí denních rituálů. Jsou publikovány národními agenturami a geoportály, privátními korporacemi nebo různými sdílenými iniciativami. Díky nim se z nástroje pro orientaci v prostoru stal i pomocník při hledání zájmových míst, nákupů, dopravy, barů, kaváren a restaurací.

Klíčovým komponentem těchto služeb, které užívají denně miliony uživatelů a uživatelek, se stala data. Ta jsou souborem hodnot a informací, které vznikají při užívání služeb a aplikací. Každý zadaný příkaz je zpracováván privátními servery, jimiž je následně vytvořena relevantní odezva. Tyto servery pak v mnoha případech data sbírají a interpretují pro účely monitoringu, vylepšování služeb, marketingových strategií, ale také k (pře)prodeji jiným korporacím pro jejich účely. Právě díky datům jsou různé korporace schopny predikovat naše záměry i pohyby a na lusknutí prstu nabízet co nejrelevantnější výsledky hledání.

Spolu s daty se pak mapy stávají vlivným nástrojem, který nám umožňuje pohybovat se každým sebezapomenutějším koutem v digitální kopii světa, která ještě před deseti lety neexistovala. Užíváme je několikrát denně a bereme je jako něco samozřejmého. Čímž opomíjíme zcela základní podstatu většiny mapových služeb a aplikací — jsou produktem; komoditou; zbožím. Nelítostná realita všudypřítomné tržní kapitalizace nás naučila, že nic není zadarmo a bylo by nesmírně bláhové myslet si, že digitální mapy jsou výjimkou. Vytvořily jen velmi sofistikovanou iluzi snažící se nás přesvědčit o opaku. Jaká je tedy daň v tomto nejasném transakčním vztahu? Název kapitoly skýtá indicii, která prozrazuje jejího hlavního hrdinu v dramatu současného mapového paradigmatu, kde jsme těmi nejvedlejšími postavami my; uživatelky a uživatelé. A to navzdory tomu, že právě naše data jsou základním stavebním skeletem, jehož *pouhou* fasádu utváří kartografické podklady.

Hlavní roli sehrává společnost Alphabet a její dceřiná společnost Google. Je to příklad velmi běžný a častý, nicméně zcela zásadní. Je totiž nejvlivnějším produktem technologického vývoje posledních tří dekad, v němž se zásadně proměnila podoba, funkce a role map. A o to snáze se díky tomu kontext ilustruje. Umožňuje nám totiž vidět město jako celek spíše než jeho dílčí a komplexní infrastrukturu...

Podstatným časovým mezníkem, který znamenal posun od fyzických tištěných map k těm digitálním, jsou zejména devadesátá léta dvacátého století. Technologické prostředky a vývoj výpočetní techniky otevřeli dveře matematickému modelování a novému způsobu percepce světa, čímž položili i základy pro vznik geografické informační vědy. Ta se snažila o nalezení nového konceptuálního rámce pro mapování světa pomocí matematických modelů, implementace technologií a využívání nově vytvořené husté sítě satelitů umožňujících určení přesné polohy jakéhokoli místa na světě.

Globální polohový systém začal vytlačovat papírové mapy a stal se součástí technologického procesu, který zbavoval obor autority. Jakmile se stala data a nejrůznější programy demokratizovanou komoditou, mohl mapy tvořit téměř kdokoli bez nutné specializace. V důsledku tak začaly mapy zpracovávat lidé, kteří nedbali na míru objektivitu či apolitičnost. Bez nadřazené autority mohly být mapy konstruovány tak, jak jejich autoři a autorky uznali za vhodné a vznikla tak kartografická pluralita legitimizující různé záměry reflektování a zaznamenávání světa.

Běžně tedy vznikaly firmy a společnosti, které díky kartografickým datům mohly tvořit vlastní aplikace uplatňující se zejména v urbanismu, zpravodajství nebo prodeji nemovitostí.

Koncem devadesátých let byl společností Intrinsic Graphics vytvořen prostorový model rotující zeměkoule (jejíž podoba byla do té doby známa jen díky fotografii astronauta Jacka Schmitta z roku 1972), ale způsob jak taková přenášet pomocí internetu do klientského softwaru vynalezla až její dceřiná společnost Keyhole.¹⁴ Tu velmi prozíravě roku 2004 odkoupila společnost Google, která si ve stejné době začala uvědomovat, že statisíce vyhledávání má geoprostorový charakter.¹⁵

14. Bill KILDAY, *Never Lost Again: The Google Mapping Revolution That Sparked New Industries and Augmented Our Reality*, New York: HarperBusiness 2018.

Již o rok později vznikla služba Google Maps, která umožňovala pomocí nového rozhraní vkládání map na webové stránky třetích stran díky technologii, kterou nemuseli disponovat pouze programátoři. Kdokoli tak mohl kombinovat bezplatné mapy Google se svými vlastními daty. AirBnB, Uber, Lyft, Foursquare — celé ekosystémy založené na Google Maps.

15. Ibid.

Paralelně rozšiřovaly své pokrytí a funkce mimořádným tempem. „Mapy společnosti Google“, líčí o necelých deset let později *The New York Times*, „dnes zahrnují ulice všech zemí světa a služba StreetView dosud nashromáždila snímky ve čtvrtině těchto zemí. Celkový počet pravidelných uživatelů činí miliarda, tedy asi polovina celosvětové populace připojené k internetu [a] jsou základem milionu různých webových stránek, čímž se jejich mapové rozhraní řadí mezi nejpoužívanější na internetu. V tuto chvíli jsou Google Maps v podstatě tím, co Tim O'Reilly předpovídal: součástí informační infrastruktury; komplexnějším a přesnějším nástrojem než vlastní a užívají vlády...“¹⁶

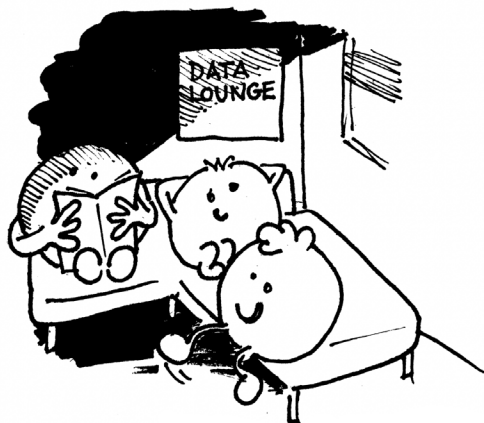
16. Adam FISHER, „Google's Road Map to Global Domination“, *The New York Times*, 11. prosince 2013, <https://www.nytimes.com/2013/12/15/magazine/google-plan-for-global-domination-dont-ask-why-ask-where.html?pagewanted=5&r=0&hp> (cit. 12. 2. 2023)

(volný překlad)

Proč ten náhlý spěch, nepředstavitelné investice do vybudování inovativní infrastruktury a částečná demokratizace služeb, jejichž užívání je zdarma? Nenechme se zmást; digitalizace map

nebyla pouhou a velmi brzkou reakcí na bezprecedentní vývoj třetí moderny — stojí za ním zmiňovaná skutečnost, že nepřehledné množství informací vyskytujících se v nekonečném prostoru internetu nabývalo geoprostorového charakteru. Tedy zcela nový druh informací a dat, které internet bezelstně obývaly. Data se stala pomyslnou Afrikou a Google započal svoji kolonizaci.

Idea stvořit digitální kopii světa nespada jen tak shůry. Šla ruku v ruce s tvorbou jedinečného vyhledávacího nástroje, jehož principy a mechanismy jsou i jádrem většiny současných digitálních map. Vyhledávač Google se stal službou, již její zakladatelé velmi důmyslně zaplnili díru na trhu s informacemi. Volná data totiž využívali ke zlepšování relevance výsledků. Každá hledaná informace byla nositelem podružných informací: kvantita a druh vyhledávaných slov, způsob jejich formulace, jejich gramatická správnost, následovný výběr stránek a setrvávání v nich. Vše bylo analyzováno a vylepšováno — neustálá recyklace informací.¹⁷

Tím si Google rychle prošlapal úhlednou cestu v poli konkurujících si služeb a technologických start-upů jako byl Yahoo!, msnsearch, Infoseek, Inktomi, WebCrawler nebo Lycos...¹⁸ Její úhlednost se však začala brzy vytrácet s požadavkem jednoduché a elegantní formy vyhledávací bez přítomnosti reklam a inzercí. Neustále zdokonalované vyhledávací algoritmy poskytovaly čím dál relevantnější informace, aniž by vyžadoval jakoukoli formu finanční revanše jako tomu bylo u většiny konkurenčních vyhledávačů. Každý obdobný start-up se neobešel bez soukromých investorů a investorek, jejichž hlavním imperativem byl, a vždycky bude, návratnost a zisk — jak jim se revanšovat?¹⁹

Oklikou se opět dostáváme k datům. Neúprosné ekonomické imperativy investorů donutily Google ke změně rétoriky a nakládání s osobními údaji. Přišlo uvědomění, že potenciál dat je mnohem vyšší. Pomocí vyhledávaných slov a frází se dá docela snadno odhadnout, po čem aktuálně člověk touží, co potřebuje, hledá a jaký vlastně je.

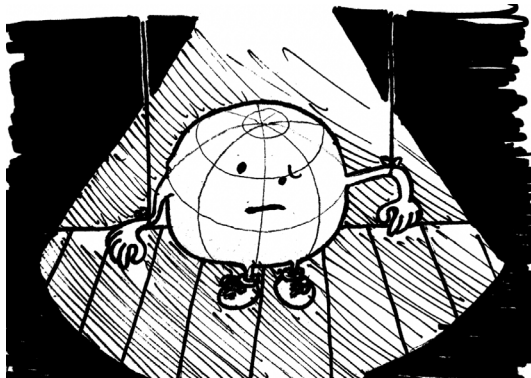
Data, která do té doby ležela ladem a sloužila ke zlepšování služeb, se najednou stala nástrojem, který dokázal velmi hbitě

17. Shoshana ZUBOFF, *Věk kapitalismu dohledu. Boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*, Praha: Argo 2022.

18. „Short History of Early Search Engines”, *The History of SEO*, https://www.thehistoryofseo.com/The-Industry/Short_History_of_Early_Search_Engines.aspx (cit. 14. 2. 2023).

19. Shoshana ZUBOFF, *Věk kapitalismu dohledu*.

sestavovat profily uživatelů a uživatelů a servery Googlu se staly jejich archivy. Internet se tak stal virtuálním světem, v němž se hemžily informace, jež bylo třeba polapit a rozšířit jimi jednotlivé profily. Protože čím obsáhlejší profil, tím lépe se dá na míru ušít a cílit reklama. Kapitalismus dohledu — jak jej trefně nazývá Shoshana Zuboff — zapustil své kořeny.

I. Privátní aktivity generující privátní zisk. Nové reklamní paradigma

Změna ekonomického modelu ovlivnila zákonitě i strukturu služeb; a nástroje, které informace poskytovaly, začaly informace i sbírat a analyzovat. Jakýkoli krok, jenž Google ve jménu inovací, vylepšování a demokratizace učinil, byl zároveň krokem k zefektivnění sběru dat, díky nimž si nepřetržitě plnil kartotéky s jednotlivými profily. Čím více informací, tím komplexnější profil a tím relevantnější odezva na cílené inzerce.

Nepřekvapí tedy, že velmi taktickým krokem byla tvorba digitálních webových map, které jakoby již rozměrnou loveckou síť pro zachycování dat ještě více rozšířily. V jedné dekádě dokázal Google zmapovat nejen zemský povrch — stanice metra, autobusové zastávky, řeky, lesy, oceány, částečně i vesmír a aktuální pocity a frustrace lidí v kavárnách a nákupních centrech —, zároveň přitom vybudoval dominantní platformu s jednoduchým rozhraním, kterou začala užívat miliarda lidí každý měsíc. Jakmile dosáhl díky inovacím tohoto úspěchu, staly se online mapy novým a jedinečným reklamním paradigmatem, jež nahradilo do té doby známé obchodní modely navržené ještě pro nemobilní éru webu. Specifická lokace se stala nositelem informací i sběrnou dat.

Ta byla potřeba sbírat novým a neotřelým způsobem, jehož pomocníkem se stala kapacitní dotyková obrazovka, kterou zpopularizovala společnost Apple. Malá obrazovka tak zásadně přispěla k aktuálnímu způsobu užívání map — vytvořila uživatelsky přívětivou a adaptabilní alternativu vůči mapám statickým, papírovým a desktopovým.

Digitální mapy se staly médiem, které umožnilo vytvořit nové alternativní tržiště, jež mohlo být znovu vyplňováno inzercí. Lokální reklama se stala jednou z hlavních oblastí podnikání. Obchod s botami již nebylo nutné hledat ve vyhledávači podle jeho indexu, nýbrž podle lokace a mapového rozšíření. A s inzercí se začalo obchodovat prostřednictvím stejné aukce, Google AdWords, kterou inzerentky a inzerenti již dobře znali. Ke zmíněným botám tak najednou začalo vést vícero cest — jedna virtuální a jedna proximální, pracující s bezprostředním fyzickým okolím; čímž se rozšířila možnost pro komplexnější nabízení produktů a inzercí stejně jako pro vyplňování pomyslných profilů. Vše v prostoru, který do té chvíle ani neexistoval a byl stvořen převážně pro tyto účely.

Plody internetu chtěly pochopitelně sklízet i jiné monopoly, které rychle pochopily, jaký má tento prostor převážně ekonomický potenciál. Anebo neobezřetně a naivně přistoupili na hru, v níž byl vítěz předem určen. Ač tu byli i tací, kteří pravidla hry kategoricky odmítli a obrátili se na alternativy — které nabízela například společnost OpenStreetMap, jenž se stala zásadním soupeřem kartografické hegemonie, již Google vévodil a vévodí doposud — nový ekonomický model přijala většina společností pro jeho rafinovanou práci s informacemi.

Zatímco ideologie OpenStreetMap souvisela v kolektivním utváření map ve prospěch co nejvyšší míry objektivitu, kvalita kartografických podkladů byla pro soupeřící stranu zcela malicherná. Na povaze kartografického média nezáleží tolik jako na ekonomickém modelu založeném na sběru dat a behaviorální predikci, rozšiřování možností pro jejich sběr a tvorbě nového prostoru pro možnou inzerci.

Každému otevření jakékoli mapové aplikace totiž zákonitě předchází úmysl se s někým setkat (konkrétní lokace), někam jít (konkrétní lokace), někoho navštívit (konkrétní lokace) nebo třeba něco nakoupit (konkrétní lokace). Konkrétní lokace, jež tyto úmysly generují, jsou hnacím motorem obchodu.

Mapy se stávají pouhou kulisou, v níž tento ekonomický model může hrát. Podstatou není hledání ideální roviny v řetězci binárních kontrastů týkajících se kartografických podkladů — „pravdivé a nepravdivé“, „přesné a nepřesné“, „subjektivní a objektivní“ — ty hrají jak pro společnost, tak i pro uživatele a uživatelky map pouze vedlejší roli. Jestli je roh domu zakreslen špatně, je oblý anebo hranatý, jestli někde něco přebývá anebo chybí, je zcela irrelevantní. Hodnoceny jsou v těchto binaritách spíše informace konkrétních míst, nikoli samotný kartografický podklad. Pravděpodobněji tedy bude zpochybňována otevírací doba a hodnocení nějakého místa než jeho přesné rozměry a kontury.

Alternativní mapové služby — jejichž imperativem je také hlavně zisk a nenachází jiné, spravedlivější a udržitelnější ekonomické modely (jak nastiňuje následující kapitola) — jsou tak nuceny převzít alespoň některé z aspektů tohoto způsobu práce a stávají se přísedícími ve vlaku, z něhož již lze jen těžko vystoupit.

Příběh Jorgeho Luise Borgese končí tím, že důmyslnost kartografie vytvořila mapu dosahující měřítka jedna ku jedné. Mapa, jejíž velikost přesně odpovídá velikosti mapované říše, ztrácí svůj smysl. Důmyslnost kartografické vědy v tomto příběhu zapříčinila skon původní podstaty map.²⁰ Ekonomické imperativy těch současných zapříčiňují to stejné. Na denní bázi se nepohybujeme ani tak skutečným světem, jako spíše, Borgesovými slovy: mapou říše o velikosti říše, jež zcela odpovídá jejím rozměrům — přesnou digitální kopii reálného světa ukrytou v malé dotykové obrazovce. Když se totiž reálný svět proměňuje v komplexní soubory dat, přebírá mnoho aspektů virtuálního světa. Mapy se stávají daty a my se stáváme spotřebiteli a pěšáky v prostředí, jehož hranice jsou sice bezrozměrné, ale nepřetržitě sledované společnostmi, které naše interakce dokáží zúročit ve svůj prospěch. Nastává tak meta situace, v níž je dokonale zmapované území neustále mapováno.

20. Jorde Luis BORGES, „O důslednosti vědy“, in: *Obecné dějiny hanebnosti*, Praha: Argo.

II. Vypleněné území.

Nová forma extraktivismu

Obrovský vliv a moc si mapy monopolů vydobily jejich pokrytím a absencí konkurence, což jim umožňuje řídit se zcela jinými zákonitostmi. Zatímco jiné aplikace sbírající osobní data jsou státními orgány a soukromými společnostmi regulovány a v mnoha případech zakazovány — jako je tomu například u aplikací společnosti Meta, TikTok nebo Uber —, mapové aplikace jako by podléhaly jiným parametrům. Přestože jsou privátními komoditami, jsou vnímány jako něco, co nutně podléhá kontrole veřejných institucí, velké míře (kartografické) *odbornosti, objektivity* nebo *správnosti*.

Zatímco do konce dvacátého století byla podoba a funkce digitálních map jasně kodifikována státními a odbornými institucemi, dnes jsou těmi, kdo tyto parametry určují, zejména velké korporace a kapitalisté dohledu. Důvodem jsou zejména tyto realie:

1. Přes devadesát procent uživatelů a uživatelů používá dvě nejstahovanější mapové aplikace: Google Maps a Waze, jejímž vývojářem je též Google. Google Maps jsou i čtvrtou obecně nejstahovanější aplikací.²¹ Moc tedy nespočívá jen v samotném (kartografickém) médiu, ale i v jejich počtu a vlivu.

A je-li konkurence na tomto poli takto nízká, moc monopolů se neustále zvyšuje.

2. S vydobytým územím — jak na poli technologii, tak i služeb a aplikací — je jen málo prostoru pro jiné hráče a služebníkem, který udržuje moc těchto monopolů, je samotný Systém, jímž produktem mnohé mapové aplikace jsou.

Symptomatické pro tento Systém jsou znaky a požadavky, které velice stručně a věcně popisuje Ruben Pater: vše by mělo být privátně vlastněno a veškerá produkce je určena pro trh, kde lidé pracují za mzdu. Na základě těchto prostých principů podnik nebo firma vydělává a roste. V teorii má tak každý neomezený potenciál; v praxi se však prosadí pouze velmi úzká skupina lidí mající prostředky.²²

Kapitalismus v jeho různých podobách navíc nebere v potaz rozličné startovací pozice v životě lidí (značnou měrou je i vytváří). Kde a komu jsme se narodili a do jakých podmínek, jež určují naše vzdělání a budoucí sociální a finanční kapitál, se Systém neptá. Proto ti, kteří nevlastní prostředky, nemají jinou možnost než pracovat pro mzdu, pakliže je vše privátně vlastněno. To vytváří společnost, v níž má minorita kontrolu nad produkcí, zatímco majorita je závislá na práci a mzdě.

Ve prospěch udržení podniku a podpoření jeho růstu je zapotřebí investovat peníze do boje s konkurencí, což zároveň prohlubuje již obrovskou propast mezi zmíněnou majoritou a minoritou. Žádná rovnocenná příležitost pro všechny v tomto Systému neexistuje, neboť s tím, jak podnik roste, vytváří čím dál mocnější monopol. Google tvoří přes 92 % podílu na poli internetových prohlížečů²³

21. L. CECI, „Leading mapping apps in the United States in 2022, by downloads“, *Statista*, 7. března 2023, <https://www.statista.com/statistics/865413/most-popular-us-mapping-apps-ranked-by-audience/> (cit. 29. 3. 2023).

22. PATER, Ruben. *CAPS LOCK. HOW CAPITALISM TOOK HOLD OF GRAPHIC DESIGN, AND HOW TO ESCAPE FROM IT*. Amsterdam: Valiz 2021.

23. Ibid.

a 67 % na poli mapových aplikací²⁴, což zkrátka není číslo odpovídající volnému a rovnocennému trhu.

3. Inovativní jsou nejen služby, které Google vytvořil, ale i ekonomický model, jimiž je vyplnil. A právě v něm spočívá ona záludnost — jiné technologické monopoly totiž operují v prostředí, které je nám známé; praktikami, jejichž gró je od průmyslové revoluce neměnné. Je totiž založeno na extraktivismu nejrůznějších surovin, jež probíhá v mnoha sférách — v zemědělství, hospodářství a těžebním průmyslu. Finálním produktem těchto surovin je pak komodita určena pro trh (2.).

Google je však průkopníkem zcela nové formy extraktivismu na poli informací a technologií, který využívá sběru osobních dat uživatelů a uživatelé nejrůznějších internetových a digitálních služeb za účelem získávání informací o jejich chování. Tato data, jak jsme si již ukázali, jsou dokonale navrženými algoritmy analyzována a lidem je díky nim zprostředkováván na míru šitý obsah, který zaručuje vyšší procento zisku.

Data jsou hlavní surovinou a významným faktorem je tedy to, že zatímco běžným cílem technologických inovací je tvorba vyšší efektivity při extrahování a využívání určitého zdroje — čímž se paradoxně zvyšuje i spotřeba tohoto zdroje kvůli zvyšující se poptávce — nic takového v nejbližší době mapovým službám a aplikacím, fungujícím na sběru dat, nehrozí. Zdroje vždy budou a nové stále přibývají. Jsou jimi totiž lidé.

4. Tato forma kapitalismu je o to nebezpečnější, protože je právě pomocí dat — předvídajících a modifikujících lidské chování za účelem zisku — zajišťováno dominantní postavení na trhu. Absence regulací pak dovoluje těmto korporacím svévolně nakládat s daty a volit nejrůznější, mnohdy drakonické, strategie pro jejich sběr. Ten je navíc podporován grafickým rozhraním fungujícím jako stimul udržující své stálé uživatele a uživatelky a nové neustále podbízí. Sbírání osobních dat, která tyto stimuly ještě dále podporují, stojí proti principům ochrany soukromí, neboť chybí kontrola nad transparentností sběru dat, typem dat a jejich dalším použitím nebo předáním dál.²⁵
5. O pravidlech chování na internetu značně rozhoduje tzv. World Wide Web Consortium (W3C) — mezinárodní konsorcium, jehož členky a členové vytváří normy a standardy, jimiž se má řídit World Wide Web (systém ukládání a prohlížení dokumentů nacházejících se v internetu, které si prohlížíme díky prohlížeči a webovým stránkám; kam spadají i mapové služby). Předsedajícími jsou však i členky a členové globálních monopolů, jejichž hlavním imperativem je právě zisk z (pře)prodeje dat. Problematická je pak i přítomnost těchto členek a členů v politické sféře. „[Google utratil] 18 milionů dolarů za lobbing v roce 2018 [ve snaze zabránit] legislativě na ochranu osobních údajů a dalším iniciativám, jež by mohly překážet shromažďování a zpracovávání behaviorálního přebytku. Google také patřil k nejbohatším registrovaným lobbistickým firmám v rámci EU a byl hned druhý

24. L. CECI, „Leading mapping apps in the United States in 2022, by downloads“, Statista, 7. března 2023, <https://www.statista.com/statistics/865413/most-popular-us-mapping-apps-ranked-by-audience/> (cit. 29. 3. 2023).

25. Shoshana ZUBOFF, *Věk kapitalismu dohledu. Boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*, Praha: Argo 2022.

za lobbistickou skupinou reprezentující Konfederaci evropských podniků.“²⁶ Google stejně tak dosazoval své „přední technologické a právní experty“ do lavic odpůrců regulací, aniž by o tom Antimonopolní šetření Federální obchodní komise vědělo.²⁷

26. Ibid.

27. Ibid.

6. Ekonomická moc se tak stává politickou a je v diktátu monopolů a blízkých aktérů, kteří mají v takovém systému právo na „soukromá rozhodnutí“, jejichž důsledky se však týkají široké veřejnosti: tzv. privatizace zisků a socializace nákladů, ztrát a rizik.

Bylo by tedy nesmírně naivní myslet si, že kapitalismus dohledu řízen zpoza počítače je čistší a etičtější formou konvenčního kapitalismu založeného na extrahování surovin a vykořisťování zaměstnanců a zaměstnankyň. Není. Je o to horší své všudypřítomnosti, ale naprosté neviditelnosti.

Ustavičným podmaňováním a rozšiřováním prostoru pro sběr dat Google vytvořil zvláštní paradox. V prostředí internetu — jež se dá přirovnat k veřejnému prostoru města, které by mělo být sdílené a přístupné všem bez rozdílu — začal operovat jako nekompromisní developer profitující na vlastní zástavbě stojící v těchto prostorách. Tu neustále rozšiřuje a jako privátní rezidence je nabízí službám stejné povahy.

Z veřejného prostoru se tak stává privátní a s ním vznikají i pravidla pro to, jak se v něm chovat. Komise pro regulace, které nestihli krutému developerství zabránit, jsou tak nyní v situaci Barona Prášila, který sám sebe táhne za vlasy z močálu. V digitální kopii světa, kterou vytvořil a zasadil do tohoto sdíleného prostoru internetu, operuje totožným způsobem. Zemský povrch s jeho přesnými konturami jakoby do detailu zanalyzoval, jeho vlastnosti přeměnil na jedničky a nuly a jeho kopií vyplnil internet, pro nějž ztělesnila nový a neznámý prostor k obývání. Tato situace však připomíná narativ filmu *Truman Show*: procházíme se věrnou kopií světa, která je prostou kulisou pro mapování našich interakcí měnících se na behaviorální data, jimiž jsou krmeny stroje kapitalistů dohledu. Kulisy jsou ve jménu inovací neustále zdokonalovány tak, aby budily pocit, že vše je, jak má být a že žádná hierarchie v tomto kvazi-sociálním řádu není přítomna.

Onen paradox pak nastává v reálném světě, který je nepřímou úměrou toho virtuálního. Zatímco v něm jako neetičtí zemědělci rozšiřují svá pole, v nichž není prostoru pro biodiverzitu a jejich stopy jsou neustále přítomným a invazivním brandingem; v prostoru reálného světa jakoby je sníh zahlazoval a stávají se nepolapitelným subjektem.

Dochází tak k „paradoxu auto-kolonizace“, o němž hovoří Slavoj Žižek. Ten nastává právě ve chvíli, kdy moc už není v rukou států, ale vykořeněných globálních korporací, které se stávají kolonizátory. Ty mají symbolicky své domovské působiště v nějakém státě, působí však v globálním rozsahu nezávisle na jeho a jakémkoli legislativně-právním rámci a jsou příliš vlivné na to, aby jim jednotlivé státy mohly čelit. V této situaci jde tak zejména o globální kapitál vlastněný globálními korporacemi a hnány pouze ziskem zacházejí se všemi „globalizovaně“ — tedy stejně špatně.²⁸

28. Slavoj ŽIŽEK, „Multiculturalism, or, The Cultural Logic of Multinational Capitalism“, in: *The Universal Exception*, New York: Continuum, s. 151–182.
http://rebels-library.org/files/universal_exception.pdf

Tato skutečnost pak pro korporace slouží jako alibi pro sběr osobních údajů svých uživatelů a uživatelů. Špinavé praktiky jsou v jejich očích spravedlivé, protože je se všemi zacházeno bez rozdílu.

Přiznává se tím pak i fakt, že užívání takových služeb a aplikací je velmi rizikové; opomíjí se však, že čím dál více je toto riziko přesouváno na jedince, kteří přitom mají tu nejmenší možnost rozhodovat a cokoli změnit.²⁹

29. Slavoj ŽIŽEK, *First as Tragedy, then as Farce*, Londýn, New York: Verso 2009.
<https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/07/zizek-tragedy-farce.pdf>

III. Rizika autonomie

To, co data znamenají — a zejména jak a kým jsou interpretována a k jakým účelům — má důsledky nejen pro soukromí a bezpečnost, ale také pro to, jak existujeme a chápeme své postavení jako lidé ve světě. Je proto třeba mít na paměti, že je nutná pozornost k prostředkům, které používáme, stejně jako k cílům, k nimž slouží. Neboť jak ukázala předchozí kapitola, restrukturalizace zmiňovaných globálních mapových služeb a aplikací není v dohlednu možná ani pákami státních orgánů a institucí, natož jednotlivci.

Data, která jsou nejproblematictější vrstvou mapových služeb, jsou vytvářena v rámci privátních aplikací a proto jsou jimi taky vlastněna; i byť jde o data osobní a citlivá. Z jejich obsahu vyplývá mnoho informací o nás, obecně o lidstvu a vzájemných interakcích. Proto je jimi uzpůsobován prostor virtuální (vytvářející z map převážně index materiálních potřeb) i fyzický (reagující na tyto potřeby uzpůsobováním měst).

„Inovativní funkcionality“ mapových aplikací — slibujících snažší život díky přístupu k dopravě, jídlu, zábavě nebo nalezením ideálního místa k setkání — jsou podružnou zástěrkou vytvářející nové způsoby sběru dat. „Lokalizační systémy v systému Android [jsou schopny kombinovat] data z vysílacích věží mobilních operátorů s GPS, se sítěmi Wi-Fi a s dalšími informacemi získanými z fotografií, videí a dalších zdrojů, [což] systému Android umožňuje určit polohu uživatele s přesností spíše na jednu budovu než na celý městský blok.“³⁰

Vlastnosti virtuálního a reálného fyzického prostoru tak splývají a společnosti jako je Facebook, Google nebo Amazon se čím dál více ujímají rolí velkých městských developerů uplatňujících své know-how založené na datech v oblastech ekonomie, bydlení, vzdělávání, práce i zdravotní péče.³¹

Společnost Sidewalk Labs, sesterská společnost Googlu, například v roce 2017 v Torontu představila odvážný městský experiment, který se měl stát vzorem pro urbanismus současnosti díky implementaci technologií starajících se o úklid, o autonomní infrastrukturu, bezpečnostní služby a dopravu. Projekt však čelil právnímu odporu Kanadského sdružení pro občanské svobody (CCLA).³² Ředitelka sdružení Brenda McPhail totiž poukázala na nepřístojné vyjádření společnosti Sidewalk Labs, která se snažila zhodit návrhu zásad ochrany osobních údajů pro řízení městských čtvrtí po té, co představila záměr následovně:

„V podstatě replikujeme digitální zkušenost ve fyzickém prostoru [...]. Takže všudypřítomná konektivita, neuvěřitelný výpočetní výkon, včetně umělé inteligence a strojového učení, schopnost zobrazovat data, snímání, včetně kamer a lokalizačních údajů i dalších druhů specializovaných senzorů. [...] To všechno financujeme [...] prostřednictvím neotřelého reklamního modelu [...]. Můžeme pak vlastně cílit reklamy na lidi v blízkosti pomocí sledovacích tagů a lokalizačních služeb i jejich aktivity při prohlížení webových stránek.“³³

30. Shoshana ZUBOFF, „Vykreslování: od zkušenosti po data“, in: *Věk kapitalismu dohledu: Boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*, Londýn: Profile Books 2019, s. 284.

31. Peter MÖRTENBÖCK—Helge MOOSHAMMER (Eds.), *Platform Urbanism and Its Discontents*, Rotterdam: nai010 publishers 2021.

32. Jane WAKEFIELD, „The Google city that has angered Toronto“, *BBC News*, 18. května 2019, <https://www.bbc.com/news/technology-47815344> (cit. 9. 4. 2023).

33. Shoshana ZUBOFF, „Obchod s realitou“, in: *Věk kapitalismu dohledu: Boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*, Londýn: Profile Books 2019, s. 268—269.

Paní McPhail tak nemusela příliš výrazně poukazovat na absurdní míru zjištění celého projektu, v němž jsou jeho obyvatelé jako v petriho misce ustavičně pobízeni a ovlivňováni. Jde pak navíc o jeden z mnoha případů poukazujících na problematičnost využívání velkých dat a spolupráce se soukromými korporacemi při městském plánování.

Jak podotýkají autoři a autorky publikace *Platform Urbanism and Its Discontents*, řešení těchto otázek je o to komplikovanější pro neviditelnost těchto operací technologických platforem. Jejich vizuální přítomnost totiž spočívá v pouhém rozhraní aplikací, kterými se však jen zřídka kriticky zabýváme navzdory jejich zcela patrnému vlivu.³⁴

Mobilní zařízení jsou schopna vytvořit široké spektrum informací díky polohovým službám, navigačním systémům a datům mobilních operátorů i nejrůznějších aplikací. Věk, pohlaví, adresy, platební historie, aktivované služby, jazyk, navštěvované webové stránky a různé statistiky a osobní údaje jsou cennými informacemi v mnoha oborech. Konkrétní příklady, byť vedoucí k účelným realizacím, stejně jako kritika vlastnění dat, jsou však poněkud zcestné pro svoji konfliktní podstatu: jsou definovány velmi osobními a důvěrnými informacemi. Tudíž je ožehavé zabývat se jejich, ač smysluplným, využitím; jsou-li sbírány způsobem, který by z etických důvodů neměl ani existovat...

Faktem tedy zůstává, že technologie a data jsou pro většinu lidí nedostupné a hromadění zisku jejich vlivem je v rukou několika mála jedinců. Mapové služby a aplikace se tak stávají prostředkem upevňování bohatství a moci; zesilujícím jejich autonomii.

Autonomie, projevující se hlavně vykořeněním ze závazků plynoucích z politického, ekonomického i společenského rámce, se projevuje i v kartografických podkladech map, v nichž vytváří kritické momenty slepoty, které byly pro kartografii vždy symptomatické (viz první kapitola).

Nejen, že snahou o co *neobjektivnější* a *nezabarvený* záznam světa do jisté míry ignorují aspekty tyranie; sami se na nich podílí. Navzdory svému globálnímu vlivu se například mapy významných korporací stávají služebníkem čínského totalitárního režimu, který je záměrně deformuje. Čínští zákonodárci uvádí, že tato zkresení mají „zajistit bezpečnost čínských geografických informací“³⁵; jejich záměrem je však maskování pracovních táborů, které slouží jako jeden z mnoha prostředků potlačování disentu.³⁶

Neméně podstatným zkreslováním reality jsou pak například strategie pro symbolickou podporu nejrůznějších minorit. Každoroční praktiky nesčetných (mapových) služeb, aplikací a sociálních sítí vizuálně podporují sexuální a genderové menšiny po celém světě. Duhové vlajky, sdělení podpory, nebo změna uživatelského rozhraní se však zobrazují pouze těm, které algoritmy na základě dat vyhodnocují jako ty, kteří by specifickou formu obsahu mohli spíše ocenit. „Lidem, kteří nepodporují LGBTQ+ práva, nic takového neukázala.“³⁷

Mapy a data se tak stali nástrojem pink-washingových strategií propagace ochrany práv queer lidí ve jménu liberalismu a demokracie; avšak za účelem odvedení pozornosti od nejrůznějších forem násilí, rasismu a xenofobie.

34. Peter MÖRTENBÖCK—Helge MOOSHAMMER (Eds.), *Platform Urbanism and Its Discontents*, Rotterdam: nai010 publishers 2021.

35. Christian SHEPHERD, „China revises mapping law to bolster territorial claims“, *Reuters*, 27. dubna 2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-lawmaking-idUSKBN17T1S4> (cit. 10. 3. 2023).

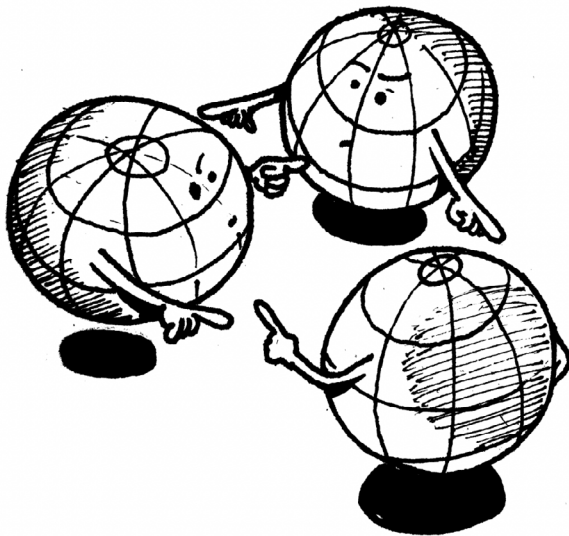
36. Jejich počet i lokace lze sledovat díky webové stránce vytvořené Mezinárodním centrem kybernetické politiky Australského institutu pro strategickou politiku.

The Xinjiang Data Project, <https://xjdp.aspi.org.au/map/?> (cit. 19. 3. 2023).

37. Johanna NEJEDLOVÁ, „Dva líbající se muži na sítích ukazují, k čemu může vést diskriminace“, *iRozhlas*, 19. července 2022, https://www.irozhlas.cz/komentare/lgbtq-queerbaiting-pinkwashing-sexualita-klip-jordan-haj-nobodylisten_2207190630_kac (cit. 10. 4. 2023).

Taková autonomie se stává nebezpečnou zbraní, neboť každému uživateli a uživatelce zprostředkovává ideální prisma světa uzpůsobené jeho či jejími preferencemi. Vytváří tak vícero iluzorních podob světa — namísto jednoho opečovávaného a sdíleného — čímž je mimo jiné podporována roztržštěná a již hluboká názorová propast.

Hrůzné je, že tyto nerovnosti jsou pragmaticky plánovány, realizovány a regulovány prostřednictvím globálních monopolů, jejichž status quo je tím ještě více umocňováno. Vydobytá mnohaúrovňová autonomie tak vytvořila tisíce podob ideálního materiálního světa, který si tyto monopoly pomyslně podřizují a následně servírují k užívání.

3. Krajina po bitvě. Spravedlivé a kolektivní mapování světa

V rukou kapitalismu byly mapy utvářeny pro nastolení moci, nadvlády, využívání zdrojů, společných statků a ospravedlnění soukromé kontroly nad veřejným prostorem. Kapitalismus dohledu tyto projevy ještě zefektivnil a zcela si podmanil i prostor jedniček a nul. Touha po hromadění dat pro nepřetržité sestavování osobních archivů vytvořilo širokou síť aktérů, kteří prostor internetu kontaminují svými způsoby jednání. Informace, které se snaží mapovat pomocí e-mailů, příspěvků na sociálních sítích, souborů cookies nebo trajektoriemi našich aktivit, jsou nahromaděné do nemyslitelné míry.

V prostoru většiny internetových map a aplikací jsou upřednostňována místa, která byla právě nahromaděnými daty interpretována jako „relevantní“, anebo ta, která si za své zviditelnění platí.³⁸ To pro mnoho uživatelů a uživatelek nemusí znamenat nic problematického a jistě se i tak stávají mapy velmi užitečným nástrojem. Jde však o mapy pragmatické; okleštěné na jejich podstatu a jádro, jímž je ekonomický model a jeho velmi přítomné transakce (viz předchozí kapitoly). Není tedy překvapivá snaha mnoha iniciativ snažících se z map tvořit nástroje svých bojů za ochranu území, vizualizaci prostorových nespravedlností, k organizaci protestů a odporu; nebo zkrátka o reflektování jiného světa a poznatků, pro něž není v existujících platformách prostor. Takové cíle jsou zejména snahou *counter-mappingu* (kontramapování), který zásadním způsobem zpochybňuje dominantní mocenské struktury a užívá se v mnoha případech k znovuzískání kolonizovaného území ze spárů států i globálních monopolů.

V našem prostředí příklady *counter-mappingu* zahrnují převážně komunitní mapování a geografické informační systémy s veřejnou participací se záměry nejrůznějších bottom-up aktivit, které navzdory svému emancipačnímu potenciálu přehlížejí znalosti menšin nebo třeba znevýhodněných a zranitelných skupin, jež ještě více odsouvá na pomyslný okraj společnosti.³⁹

V jiném případě jde pak o institucionální, kolektivní nebo soukromé projekty snažící se o geoprostorové zprostředkování poznatků a znalostí, které nemohou být reprezentovány v prostředí mnoha existujících mapových služeb a aplikací kvůli jejich nastíněné povaze a funkcionalitě.

38. „Jak zlepšit umístění ve výsledcích lokálního vyhledávání na Googlu“, Centrum nápovědy Google, <https://support.google.com/business/answer/7091?hl=cs> (cit. 19. 3. 2023).

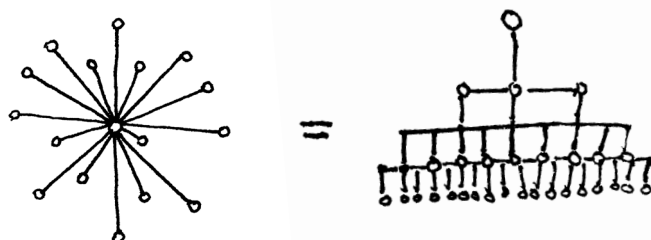
39. Brian H. KING, „Community Participation and Geographic Information Systems“, in: *The Professional Geographer* 2 (56), s. 315–317.

Alternativní příklady projektů — ať už jde o kolektivní counter-mapping ([Queering the Map](#)), institucionalizované mapování ([Brněnský architektonický manuál](#)) nebo soukromé mapové služby a aplikace ([Adventurer](#), [Placehunter](#), [Rare Places](#), ...) — však v mnoha případech ukazují, že jsou spíše součástí problematického paradigmatu než revoltou. Jejich aktivity sice mohou být tvořeny s dobrými úmysly a daří se jim vytvářet alternativy vůči konvenčním způsobům mapování; využívané technologické nástroje a jejich neprostupnost, v jádru totožný ekonomický model a závislost na problematických kartografických podkladech je však řadí do stejného spektra.

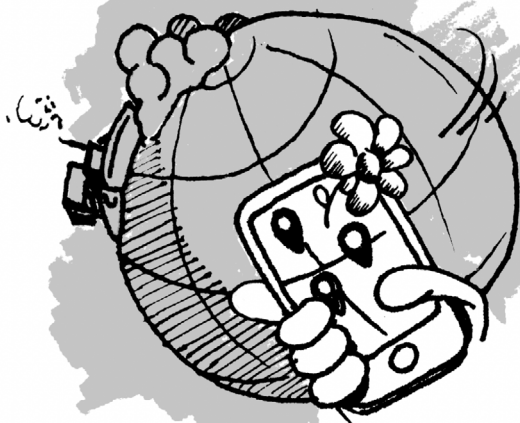
Mají totiž společné tyto vlastnosti: mapu užívají jako prostředek k prezentaci vlastních úmyslů, záměrů, služeb, aktivit nebo ideologie; a přejímáním vlastností, principů a mechanismů monopolních služeb a aplikací pak vytváří jen jejich pouhé obměny stejně tak problematické ve svém záměrném monocentrismu (viz obr. dole a na straně 33):

1. jsou vytvořeny jedinci nebo kolektivy, jenž danou službu nebo aplikaci navrhují a spravují;
2. mají tedy absolutní nebo výhradní práva;
3. v rámci navržené služby či aplikace jsou vytvořeny konkrétní a limitované nástroje pro přidávání obsahu v prostoru map;
4. anebo *pouze* prezentují určitý pohled na konkrétní lokaci bez možnosti participace (jako je tomu např. u platforem prezentujících odborné poznatky);
5. v obou případech nejde o open-source;
6. veškerý vsazený obsah je vlastněn pouze tvůrci a tvůrkyněmi aplikace či služby;
7. kvůli převzaté technologické struktuře (klient—server) — jejímž vlastníkem je v mnoha případech Google (viz zmíněné příklady) — jsou tak vlastněna i jím; a ten s nimi může nakládat jakýmkoli způsobem⁴⁰ (v případě iniciativ jako je zmíněná Queer mapa jde pak o velmi citlivá data, která mohou být využívána);
8. mnoho těchto služeb, ač nezáměrně, přejímá i podobnou formu ekonomického modelu spočívajícího v manipulaci (osobních) dat;
9. a jsou pak také nástrojem dohledu rozšiřujícího již bezrozměrné pole obdělávané mapovými monopoly, které jsou širokou veřejností — navzdory svým kontroverzním praktikám — vnímány jako ušlechtilí poskytovatelé mapových služeb...

40. „Google Maps/Google Earth Additional Terms of Service“, červenec 2022 (poslední modifikace), https://www.google.com/intl/cs-CZ_US/help/terms_maps/ (cit. 24. 3. 2023).

Tyto zásadní momenty spolu s absencí nástrojů umožňujících transparentní komunikaci, participaci nebo přístupnost alespoň v určitých fázích vývoje tak vytváří stále přítomnou, jen mírně odlišnou, formu moci, která je centrována, stejně tak podporuje roztržštěnost a názorovou propast, limitující pohled na svět, nepřívětivou autonomii a nemožnost její distribuce, či alespoň potlačení.

I. Etické a sdílené alternativy

Z důvodů, které jsou předmětem předchozích kapitol, je nutné využívat technologie umožňující spravedlivou distribuci znalostí, schopností, názorů a zejména moci. Debaty a teoretické příspěvky věnující se právě moci map — jejich (ne)objektivitě, míře autonomie, záměrného zkreslování a vytváření hierarchií ovlivňujících náš pohled na svět — nebudou nikdy vést k jasnému rozuzlení, neboť se vždy budou týkat kritiky konkrétního kartografického média, v němž je vždy jasně konstituovaná moc, pakliže rozhoduje jeden jediný člověk nebo kolektiv, jehož záměry jsou subjektivní a percepce světa limitována.

Tato zákonitost vede k opakujícímu se cyklu: určitý názor na svět vytváří parametry pro mapování a výsledné mapy; ty se principiálně stávají předmětem kritiky kvůli vznikající formě moci; kritické reflexe jsou však příliš slabým oponentem (mapy legitimizuje např. počet užívání v řádech několika tisíc, zatímco kritika a teorie jsou předmětem spíše odborných kruhů...); a tak i alternativní přístupy k mapování v konečném důsledku, byť nezáměrně, fungují zcela obdobně a jsou záhy také součástí nastíněného cyklu.

Je ale nutné si uvědomit, že nikdy nelze dosáhnout kýžené *objektivity, neutrality a správnosti* kartografického záznamu reality. Chceme-li mapovat jakékoli území, je vždy nutné mu přisvojit určité parametry, zredukovat jej na zjednodušené fragmenty a obrovskou míru komplexity území převést do perspektivy, v níž bude snadná orientace. To nelze provést bez patřičného zkreslení. Mapa se tedy v důsledku stává racionálně konstruovanou fikcí.

Současné technologie a demokratizace digitálních nástrojů však nabízí vhodnější postupy: kartografické podklady jsou doplňovány o další vrstvy a grafické elementy map se stávají podružnými slově, která mají moc území a jeho vlastnosti obsáhnout komplexněji, zpřítomňovat všechny jeho zákonitosti a nahlížet na něj očima jak kartografie, tak antropologie, sociologie, biologie nebo politologie... Toho zkrátka pouze graficky ztvárněná mapa není schopna. A pokud, bylo by zapotřebí mapy o velikosti území.

Není tedy nutné vynalézat piktogramy pro komunikování té či oné skutečnosti, ale začít používat technologie umožňující tyto skutečnosti komunikovat různou formou obsahu v prostředí mapy, která je výchozí vrstvou.

Takový obsah však nesmí být privátně vlastněný a nesmí podléhat nárokům a limitům dané služby či aplikace, protože znalosti, schopnosti a specifické know-how se pak stávají privátní komoditou určenou pro tržní prostředí, které obohacuje jen minoritu na úkor všech. Je tedy nezbytně nutné podrobovat kritice jak mapy, tak technologické nástroje, procesy, hodnoty i celé paradigma.

Prvním klíčem k otevření spravedlivějšího systému musí být tzv. commons.⁴¹ Pod pojem commons spadají jakékoli zdroje — materiální, kulturní nebo přírodní — pro něž platí jediné: jsou sdílené. Stávají se společenskou praxí, jejíž zdroje nejsou vlastněny státem, trhem a korporacemi, ale společenstvím uživatelů a uživatelů, kteří si je sami spravují prostřednictvím vlastních institucí, nástrojů, norem, hodnot a závazků. Ty mohou být podle potřeby flexibilní a nepodléhají státní byrokracii, ani plošné legislativě.

Cílem sdílených commons je opětovné osvojování si prostředí, jež náleží všem, je ale pod nadvládou všudypřítomné privatizace a extraktivismu společných zdrojů — od půdy a území až po fyzické a virtuální prostory. Pro mapy je zásadní, aby se veškeré tvořené zdroje staly nezcizitelnými a chráněnými před prodejem; protože s sebou nesou informace, znalosti a historii, jež mají být zachovány pro budoucí generace.⁴²

Účinná kolektivní kontrola nad vytěžujícím a neudržitelným tržním chováním je pomyslným druhým klíčem. Příslibem jsou distribuované kooperativní organizace slibující sdílení ekonomických hodnot, zdrojů a aktivit bez centralizované kontroly. Centralizovaná kontrola totiž ztělesňuje stávající systém bránící se jakékoli transformaci, která by jej mohla ohrozit. Nemyslí se jí státní instituce nebo byrokratický aparát; hrozbou jsou autonomní globální monopoly, jejichž moc mapy rozšiřují. Znalosti a schopnosti jsou nyní jejich majetkem. Proto je nutná změna procesů, v nichž jsou vnikající toky, data a informace vlastněny všemi, kdo se na jejich tvorbě podílí.

Narozdíl od pasivního užívání privátních mapových služeb a aplikací mohou distribuované kooperativní organizace vytvářet prostředí, v němž je vše demokratizováno. Členky a členové by tak mohli rozhodovat o hodnotách, které znamenají zejména kolektivní prospěch ze sdružování a pečování o zdroje nepodléhajícím kompetitivním a extraktivním aktivitám. Sdílené hodnoty pak rozšiřují konvenční procesy — jejichž středem je ekonomika — o vzájemnou péči zdrojů i sebe sama. Tím, že je vše kolektivně vlastněno a je umožněna spravedlivá distribuce commons, je úměrně eliminována jejich možnost ztráty. (Pře)prodej zdrojů, dat, informací nebo znalostí je tedy nemožný.⁴³

41. Nejpoužívanějším českým ekvivalentem „commons“ jsou „statky“; případně „občina“, které však asociují něco výhradně materiálního. Proto se častěji setkáváme spojnem „commons“.

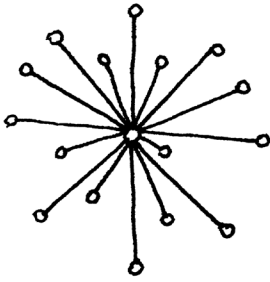
42. Více o comos a jejich příkladech:

David BOLLIER, „Commoning as a Transformative Social Paradigm“, <http://www.truevaluemetrics.org/DBpdfs/Initiatives/Next-System-Project/David-Bollier-Commoning-as-a-Transformative-Social-Paradigm.pdf> (cit. 24. 3. 2023).

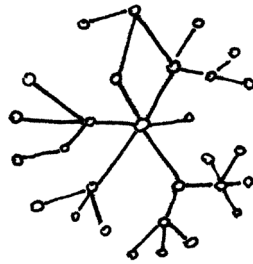
New Society Publishers, „Free, Fair and Alive“, <https://freefairandalive.org>

43. „If I Only had a Heart: a DisCO Manifesto. Value Sovereignty, Care Work, Commons and Distributed Cooperative Organizations“, *DisCO Coop*, <https://disco.coop/wp-content/uploads/2019/11/DisCO-Manifesto-v1-1-mono.pdf> (cit. 28. 3. 2023).

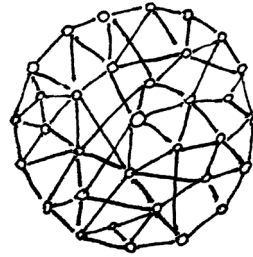

V centralizované struktuře jsou veškeré commons majetkem jedné entity

Decentralizovaná struktura vytváří vícero center a moc je tak rozptýlená

V distribuované struktuře jsou pak veškeré commons spravedlivě rozdělovány

Vhodným prostředkem pro požadovanou distribuci commons musí být projekty snažící se konvenční architekturu internetu, postavenou na struktuře klient—server, změnit na systém peer-to-peer (P2P): klient—klient. Co to znamená?

Chceme-li dnes využívat jednu z mnoha internetových (mapových) služeb a aplikací, je nutné ji zároveň přijmout jako prostředníka zprostředkovávajícího naše požadavky. Když chci vyhledat určité místo v mapové aplikaci, požadavek prochází přes centrálně vlastněné servery (Googlu, Applu nebo Facebooku) než dorazí očekávaná odezva. V těchto serverech může probíhat analýza toků dat a informací a pakliže jsou privátně vlastněny, může docházet i k potenciální cenzuře a praktikám, které jsou předmětem předchozích kapitol. Privátní komoditou je tak i mapa, byť je její prostředí ovlivněno několika veřejnými vstupy, a rozhodne-li se kupříkladu společnost zaniknout, hrozí zánik i samotné mapy spolu s její historií. Je proto žádoucí, aby data byla vlastnictvím všech a spravedlivou měrou distribuována.

Spravedlivější prostor nabízí například organizace Urbit založená na systému peer-to-peer, který nahrazuje webové služby hostované vývojáři třetích stran na cizích serverech několika samostatně hostovanými aplikacemi na jednom osobním serveru. Ambicí je tedy zcela zavrhnout architekturu současného internetu, jehož technologická struktura stojí na místy nevhodných rozhodnutích 20. století, a nahradit ji osobním a čistým serverem s vlastní šifrovanou sítí.

Organizace OpenStreetMap nenabízí takto ambiciózní technologickou změnu, vyznává však stejné hodnoty a je zásadním poskytovatelem kooperativního prostředí poskytujícího geografická data a databáze tvořené dobrovolnou aktivitou pod volnou licencí. Grafické ztvárnění reality tak není ovlivňováno privátní entitou, jejíž principy a postupy jsou neznámé, ale různorodou komunitou amatérů i profesionálů.

Blíží se tak i Wikipedii, kterou lze označit za průkopníka decentralizované typologie.⁴⁴ Původně fungovala jako kurátorovaná sbírka článků, ale její bezprecedentní úspěch nastal v momentě, kdy její autoři zpřístupnili zdrojový kód umožňující komukoli dobrovolnou tvorbu stránek a jejich editaci. Obsahuje již přes sto milionů stránek a má téměř šest milionů aktivních uživatelů a uživatelék; česká pak nad pětset tisíc stránek a téměř tři tisíce aktivních uživatelů a uživatelék.⁴⁵ A to i navzdory tomu, že veškerý obsah je, stejně jako v případě OpenStreetMap, přidáván dobrovolně a nikdo není za přispívání placen. Jakýkoli logický model lidské produktivity by tak předpokládal, že by Wikipedie neměla existovat, přesto je nejaktuálnější a nejúplnější zpracovanou sbírkou lidských znalostí.

44. Alex STEIN, „Wikipedia: The World's First DAO“, Charterless, 18. března 2023, <https://www.charterless.com/p/wikipedia-the-worlds-first-dao> (cit. 28. 3. 2023).

45. „Wikidata“, Wikidata.org, https://www.wikidata.org/wiki/Wikidata:Main_Page (cit. 8. 4. 2023).

II. SocialMaps

Celý technologický svět, který je předmětem předchozích kapitol, byl postaven, aby si od nás pouze bral. Jsme neustále přesvědčováni o tom, že takhle věci fungují, že technologický pokrok nelze zastavit, že je to prostá povaha digitálních nástrojů, a že pokud od technologií něco chceme, musí přijít určitá daň. Moc, která je v digitálních mapách technologických gigantů, ve skutečnosti pochází od nás a je o nás. V aktuálním paradigmatu je však tiše kradena a využívána k dravému rozkladu na jednoúčelná data, kvůli nimž se z technologických korporací staly globální instituce rozhodující mimo jiné o podstatě map. Je proto nutné mít neustále na paměti zcela prostý fakt: zmíněný řád věcí byl vytvořen lidmi a lidé jej stejně tak mohou měnit.

Kooperativní organizace mohou být jednou ze zásadních změn směrem ke spravedlivému přístupu k užívání technologií, neboť nám ukazují vzácnou hodnotu sdílení a participace. Jsou důkazem toho, že není nutné ohromovat neustálými inovacemi a sofistikovaností nabízeného softwaru. A že není ani potřeba vynalézat komplexní ekonomické modely a nejrůznější algoritmy pro vybízení a udržování uživatelů a uživatelék. Distribuované kooperativní nástroje mohou uplatňovat jednoduché principy. Protože jsou-li tvořeny s velkou mírou transparentnosti a prostupnosti, spočívá jejich síla v sounáležitosti a možnosti kolektivní tvorby společných hodnot a nástrojů jako alternativy vůči centralizovaným organizacím, jejichž problém mimo jiné spočívá v reflektování světa jedním prismaticem v závislosti na subjektivních a zjištěných záměrech.

Existence většiny mapových služeb a aplikací totiž spočívá v přisvojování pragmatických vlastností místům, která mapy graficky zaznamenávají. Z domu, jehož jedinými vlastnostmi by byly barva a půdorys, se v prostředí těchto služeb a aplikací stává kavárna. Z vedlejšího domu obchod. Bar, kino, restaurace. Ekonomický model většiny internetových map.

Jiné se snaží prostředí města mapovat odlišnými prismaticy a parcelám přisvojují například historické nebo architektonické vlastnosti. Jde-li však o typologii centralizovanou, vzniká tak či onak mapa domnělého území, neboť jeden jediný člověk — případně kolektiv — nemůže být schopen obsáhnout mnohotvárnost mapovaného území. A i svými požadavky, kategoriemi nebo limitacemi — potažmo návrhem a funkcí aplikace či služby — předurčují, čím mohou mapy být (viz strana 29).

Kdyby si takto monocentrické služby a aplikace osvojovaly principy distribuovaných kooperativních organizací a nástrojů, mohlo by to znamenat, že domu o půdorysu obdelníku nemusela být přisvojena jedna nebo více kategorií; ale byly by vyzdvihnuty hodnoty společenské, historické, architektonické nebo třeba umělecké — paralelně v závislosti na znalostech a zájmech uživatelů a uživatelék.

Veškeré informace v bezmezném prostoru internetu nabývají prostorového charakteru. Majoritu však předáváme a vstřebáváme slovy limitovanými svoji plochostí. Ta má pochopitelně své praktické opodstatnění a netřeba slova osvobozovat po vzoru Marinnetiho; bylo by ovšem přínosné mít možnost dozvídat se o nejrůznějších fenoménech a sděleních přímo v bezprostředním okolí.

Význam mají slova i prostor, k němuž se váží. Jakoukoli informaci je možné zasadit do prostoru, neboť je v něm tvořena, vztahuje se k němu anebo jej ovlivňuje. V mapových službách a aplikacích není tato zákonitost přítomna, protože pracují pouze v intencích fyzického prostoru: je reflektováno pouze to, co je fyzicky zjevné a co mapy mohou vizualizovat. Bylo by tak nesmírně žádoucí, aby změna paradigmatu mapování vytvořila sdílený prostor i pro geografii slov. Protože předmětem mapovaného území mají být jak jeho fyzické a prostorové aspekty, tak i ty ne zcela zjevné: fauna, flora, chemie, historie, biografie, hudba, myšlenky, názory nebo vzpomínky...

Stali-li by se součástí takového prostoru tisíce uživatelů a uživatelék, jako je tomu v případě zmíněné Wikipedie nebo OpenStreetMap, vynikly by zcela nové skutečnosti. Místo kánonu těch nejdůležitějších jmen dějin by se dalo zoomovat na nejrůznější místa, v nichž mohla vznikat malá hnutí i dosud neznámé -ismy, jež by se daly geograficky srovnávat; Borromini mohl mít stejně nadané vrstevníky na opačné straně Alp a Corbusier v Japonsku; významné fenomény mohou mít počátky jinde než kam je zařadila Západní teorie; skutečnými průkopníky mohli být ti, kteří nestáli o slávu; anebo šlo o průkopnice, jež ve světě tolik prostoru neměly; Nový Zéland by možná byl vnímán jako Aotearoa a nejrůznější lokace by se staly významnými nejen pro svoji návštěvnost, ale třeba pro svoji hudbu, uměleckou a architektonickou tvorbu, animaci nebo poezii...

Mapy mohou mít jednoduše zcela zásadní potenciál a stát se opět nástrojem objevování. Je však třeba vytvářet je kolektivně, aby měly význam. Distribuovaná kooperativní síť pak může fungovat jako mycelium, díky němuž se příspěvky mohou propojovat, navazovat na sebe a/nebo se doplňovat. Fungují-li veškeré vložené příspěvky jako commons, prostředí mapy může napomáhat k vzájemnému obohacování se, při němž se jednoduché informace propojují do rozsáhlejších (geoprostorových) sítí a přehledů vytvářejících bezmezně archivy rozličných druhů znalostí.

Realitu vytváříme už jen tím, jak o ni mluvíme a jak ji zprostředkováváme; a mapováním zasazujeme sebe sama do specifického vztahu k ostatním i ke světu. Mapy jsou produktem představivosti a můžeme díky nim vytvářet různé formy prostorů, psát jejich historii a antropologii a učit se v nich navigovat neobjevenými a proměnlivými způsoby.

Proto je ale nutné navrhovat mapové nástroje s ohledem na neomezenou možnost zapojení se v procesu i užívání. Oproti privátně vlastněné se může distribuovaná kooperativní aplikace stát spravedlivější a etickou alternativou a prostředkem k sdílení

(geoprostorových) poznatků, informací a názorů, které mohou nezvykle redefinovat mapovaný prostor a mocenské a vlivové pozice samotného média i zúčastněných.

Jak nastínily předchozí kapitoly, co slouží jako velmi užitečný nástroj, se může stát i zbraní. Ohromující tempo technologického pokroku a s ním spojené bohatství nám nesmí bránit vidět velké rozpory a formy sociální a morální nerovnosti, které tyto vyspělé technologie vytvářejí. Nezabývat se jimi ve jménu komformity a pohodlí může být nebezpečné, a proto je potřeba navrhovat alternativy, které odmítají vládnoucí a nespravedlivé hodnoty. Nestačí, aby byla moc měněna nebo redukována; musí být distribuována — stejně jako právo na společnou a etickou tvorbu map. Ty nesmějí sloužit jednomu zájmu, nýbrž zájmu všech. Nikoli sloužit datovému extraktivismu a následného prodeje — data musí být měněna v commons, které jsou kolektivně tvořeny i vlastněny. Digitální mapy nemusí zrcadlit praktiky Systému založeného na vykořisťování, sledování a predikování — mají moc afirmovat svět spravedlivější, ignorující rozporuplné praktiky společností, korporací a monopolů, a reflektovat jej díky zapojení co nejširšího spektra diverzních uživatelů a uživatelů, kteří svět jenom nekonzumují, ale chtějí jej poznávat a prožívat. Přidáš se?

Literární prameny
a související materiály 📁

Připoj se do
našeho serveru 💬

